

ספרי המקובל האלהי מוהר"ר מאיר פאפרש זללה"ה

ספר

אור רב

פירוש על ספר הזהר

הקדמת הזהר

פרשת בראשית

יוצא לאור לראשונה מכתבי יד בהגהה ועריכה מדוקדקת

על ידי הוצאת

אהבת שלום

עיה"ק ירושלים תובב"א

שנת ה'תשפ"ד

רברי פתחה

באתי בשורותיים אלו לפתוח פתח שהיה סתום קרוב לארבע מאות שנה, ואורו גנוז ונעלם מעיני כל חי, הלא הוא הספר הנפלא "אור רב", שחברו אחד המיוחד ממעתיקי השמועה של תורת האר"י ז"ל, הוא המקובל האלהי, חכם מופלא, כמוהר"ר מאיר פאפרש זצ"ל, אשר ידיו רב לו בכתיבת ספרים רבים ועצומים בתורת הקבלה ובעריכת כתבי האר"י ז"ל, אשר נתקבלו מלפנים כשלש מאות שנה, הם הספרים שערך וסידר על פי כתבי המ"ק של הרח"ו שנעתקו ונתפרסמו בהעתקות שונות עוד בחיי הרח"ו ז"ל, והם שלשה קובצים, ספר הדרושים, וספר הכוונות, וספר הליקוטים, וכן כתבי המ"ב שגנזם הרח"ו ז"ל ונתגלו עוד קודם פטירתו על ידי המקובל האלהי כהר"ר אברהם אזולאי, ונערכו ונסדרו על ידי הר"י צמח ז"ל כעשרים שנה לאחר פטירת הרח"ו ז"ל, ובכללם ספר אוצרות חיים, אדם ישר, קהלת יעקב, עולת תמיד, מבוא שערים, קול ברמה, זוהר הרקיע, ועוד. ומתוכם קיבץ הרמ"ף ז"ל שלשה כרכים גדולים הכוללים כל עיקר תורת האר"י ז"ל, מסודרים בטוב טעם ודעת, וערוכים בדקדוק רב ככל האפשרי, והם ספר דרך עץ חיים, וספר פרי עץ חיים, וספר נוף עץ חיים, אשר נתפשטו בעולם בכת"י מאמצע שנות הת', ובדפוס משנות התק"ל ואילך. ועליהם הוסיף חיבורים נכבדים משלו, אשר בס"ד זכינו לאחרונה להוציאם לאור עולם, כדי שתמלא הארץ מכובד אור'ו, לדעת את ה' ואת תורתו בנגלה ובנסתר, לאור חיבוריו הנפלאים של רבינו הרמ"ף ז"ל, אשר כתבם תוך מעט שנותיו עלי אדמות, וכנודע.

ועל של עתה באתי הוא הספר "אור רב" שהוא פירוש על ספר הזוהר, והוא הספר האחרון אותו חיבר רבינו בימי חייו.

ותוכן הספר ומטרתו היתה לחבר פירוש שלם על הזוה"ק, שיכלול את כל פירוש רבינו האר"י ז"ל אשר אותם העתיק רבינו כלשונם בקיצור. ואף במקומות שהאר"י ז"ל אינו מפרש את מאמר הזוהר הנידון, פירשו רבינו על פי הקדמות האר"י ז"ל במקומות אחרים. ובתוך פירושו העתיק רבינו לשונות מכתבי האר"י ז"ל, ובעיקר מתוך שלושת הספרים שערך: דרך עץ חיים, פרי עץ חיים, ונוף עץ חיים. ועל הרוב הוא מקצר או מסכם את הדרוש ומעתיק את הנוגע לענין המדובר.

מקור חשוב נוסף שעל פיו יסד רבינו את פירושו, הם מראי מקומות והגהות המיוחסים לרבינו מהר"ח ויטאל ז"ל. מראי מקומות אלו עמדו לפני רבינו בקבצי כתבי יד ונודע שהעתיק אותם והוסיף עליהם. רבינו מביא הגהות אלו בחרדת קודש וכה כתב עליהן: "דע כי ימים רבים נתקשיתי בלשון זה עד שזכיתי ומצאתי

שכתב הרח"ו זלה"ה מורה מקום אחד ובזה האירו עינינו" (להלן עמ' רל"ט). ובמקום אחר כותב: "וזה הפירוש למדנו מהרח"ו ז"ל במראה מקום וכו' והרבה תורה למדתי ממנו במראי מקומות שלו" (עמ' רצ"א). ועוד כותב "ואשרי המדייק בהגהותיו כי כולם ברוח הקודש הם" (עמ' ש"ס). רבינו גם מביא שמועות בעל פה משם הרח"ו, וכן מספר דרשות הרח"ו "תורת חיים".

עוד נסתייע רבינו בפירוש "זהרי חמה" למהר"ר אברהם אזולאי ז"ל שהוא קיצור וליקוט מהפירוש "ירח יקר" למהר"ר אברהם גאלנטי ז"ל תלמיד הרמ"ק ז"ל. ופעמים אחדות קיצר רבינו את פירושו והתאים את דבריו כדי שיעלו בקנה אחד עם דברי האר"י ז"ל. כמו כן שילב בחיבורו מתורתם של עוד מרבתינו המקובלים ז"ל.

חשיבות רבה עד אין קץ ראה רבינו בחיבור זה, שכן את חיבורו הנכבד "מאורי אור" אשר זכינו להוציאו לאור לאחרונה שהוא ספר ערכים וכינויים מלוקטים מכתבי הזוהר והמקובלים, הועיד רבינו לשמש בתור הכנה לחיבור זה, וכפי שכתב בהקדמתו לספר מאורי אור, וז"ל: "ושמתי שם הספר הזה מאורי אור, כי כל מאורי אור שבדברי הרב באו הנה, כמעט כולם נקבצו בספר קטן זה, מועט מחזיק מרובה, מפתח קטן של זהב ושלשלת קבועה בו, לאחוז בכל דברי הרב ז"ל, ויאירו עיני כל המעיין בו. ובעז"ה אחרי זה נסע להר ה' גבוה ותלול חיבורי אור רב שחברתי על ספר הזוהר, שם יראה אור. אך יש צורך בהתחלות יותר מבתעלומות, לכן יצא זה ראשונה למתחילים".

לצערינו אבדו רוב כרכי כתבי היד המקוריים של חיבור זה ונשאר מהם רק כרך אחד מעצם כתי"ק על פרשיות משפטים ותרומה אשר כבר נדפס ויצא לאור על ידינו זה מקרוב. וחיבור זה שלפנינו על הזוהר ספר בראשית נותר רק בהעתקות שהעתיקו סופרים שונים לאחר פטירת רבינו המחבר. [עם זאת, הפירוש על ספר שמות מפרשת שמות עד פרשת יתרו אבד ככל הנראה ולא נודעו עקבותיו].

אמנם העתקה זו לוקה בשיבושים ושגיאות רבות, הן מחמת סגנונו הקצר של רבינו והיותו משתמש בראשי תיבות וקיצורים רבים שלא היו נודעים לסופר המעתיק, והן מחמת שהמעתיק לא היה בקיא בסגנונו של רבינו ועל ידי זה נשתבשו תיבות רבות שלא הכיר. אך לאחר עמל ויגיעה רבה של חבר תלמידי חכמים אשר שקדו במשך כמה שנים על תורתו של רבינו לאחר שהתחקו על דרכו וסגנונו של רבינו מתוך חיבורו על פרשיות משפטים ותרומה הנדפס מעצם כתי"ק ועשו ככל יכולתם לנקותו מכל סיג וטעות, ואכן חפץ ה' הצליח בידם להוציא סולת נקיה ומנופה ב"ג נפות קרוב ככל האפשר למה שיצא מתח"י רבינו. וחיבור זה כשמו כן הוא מאיר באור יקרות וקפאון את תורתו של רבינו אשר יהיה לתועלת גדולה לכל ההוגה בו.

והנני לברך בקרב לב לכל העוזרים והמסייעים במלאכת הספר, ובכללם לידידינו היקר והנעלה אוהב התורה ולומדיה כה"ר שמואל נתן הכהן קאהן אשר נתן לכסף מוצא למען הוצאת הספר כלול בהדרו ובתפארתו לכבודו של רבינו. יה"ר שזכות התורה תגן בעדו אלף המגן ויתמלאו כל משאלות לבו לטובה אכ"ר.

והנני לסיים דברי בהודאה לה' יתברך שעזרנו וסייענו עד כה והגיענו עד הלום, ואשא תפילה לאל נורא עלילה שישלח עזרו מקודש להמשיך להאיר לעולם בתורתם של רבותינו מעתיקי השמועה אשר לאורם נסע ונלך עד ביאת גואל צדק בב"א.

הכותב לכבוד התורה ולומדיה בקדושה

הצעיר יעקב משה הלל יצ"ו

דבר המערכת

ברוך ה' אלהי ישראל, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, לראות בצאתו לאור עולם של הספר הקדוש אשר אליו קיוו וייחלו דורות רבים, הלא הוא פירושו הנכבד של חכם הרזים, סיני ועוקר הרים, מורינו ורבינו כמוהר"ר מאיר פאפרש ז"ל, אשר כשמו כן הוא, אור רב וגדול, מאיר כצאת השמש בגבורתו, על פני ספר הזוהר מצודתו, והוא הספר האחרון אותו כתב בימי חייו עלי אדמות¹, ובאמצע מלאכת חיבורו עלה ונתעלה כסגן במלאכי אש, להנות מזיו השכינה בישיבה של מעלה.

דבר פלא הוא זה, שכתובתו של רבינו מסתיימת בענין המתבאר בזוהר (פרשת תרומה דף קעד ע"א, כרך ד עמ' שמח) על פטירת משה רבינו ע"ה, בההיא שעתא דבעא קודשא בריך הוא לסלקא ליה למתיבתא קדישא עלאה ולטמרא ליה מבני נשא, דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, היום ממש, דההוא יומא אשתלמיז יומי לאתקרבא לאתר דא וכו'. דתניא אמר רבי שמעון, משה לא מית, ואי תימא הא כתיב וימת שם משה, כך בכל אתר לצדיקיא קרי בהו מיתה, מאי מיתה, מסטרא דילן אקרי הכי וכו', דמאן דאיהו בשלימותא דמהימנותא קדישא תליא ביה לא תליא ביה מיתה ולא מית, כמה דהוה בעקב דמהימנותא שלימתא הוה ביה. ולפי דברים אלו יש מעט נחמה לענין פטירתו של רבינו בדמי ימיו, כי מיתה לא נאמרה בו אלא מצדנו, אמנם הוא עצמו עלה ונתעלה בזמן הראוי לו להכלל במהימנותא קדישא שלימתא. ומה זרעו בחיים - תולדותיו של צדיקים מעשיו הטובים, הלא הם סדריו וחיבוריו היקרים והמאירים אשר הם יסוד ללימודי תורת האר"י ז"ל עד ימינו, - אף הוא בחיים.

שמחה כפולה לנו בעמדנו במקום הזה, בזכרנו את היגיעות הרבות שמצאנו בעת עריכת ספר קדוש זה, עד שכמעט רפו ידינו מן המלאכה. הן בתחילת מעשינו בכרך ד' אשר בו כלול פירושו של רבינו לשתי הפרשיות משפטים ותרומה, והוא הקובץ היחיד מספר זה שנותר לפליטה בכתב יד קדשו של רבינו המחבר עצמו, וכבר הארכנו שמה בעניינו. והן בכרכים אלו אשר על פרשיות ספר בראשית, כמתואר להלן. אך בשמענו את קול בקשות הלומדים היודעים לייקר ולהעריך את

1. ראה בתולדות המחבר שבסוף ספרו טל אורות בהוצאתנו. בסוף פרשת תולדות רשם המחבר בקצרה את תאריכי חיבור ספר זה: 'נגמר בירושלים ע"ה תוב"ב בתמוז בשנת ת"ט לפ"ק. אמר הכותב המחבר, אל יפלא בעיני כל רואה שטרחתי כ"כ זמן, כי בשנה ראשונה עברתי מלבוב לירושלים, הייתי כמו שנה וחצי בדרכים חוץ מביתי, ובשנה שלישית הייתי שנה תמימה בקדחת רביעית, ורפו ידי מלכתוב, אשר ע"כ בעצלותי, וכהה ידי והתעצלותי בו מתמוז משנת תט"ו עד ת"ט זה. ה' יזכנו להשלים החלק ב' וכל ספר הזוהר אמן'. בכרך ד' של ספר זה נזכר התאריך המאוחר ביותר שבכל כתביו, ראה בהערה שם עמ' שח.

תורתו של רבי מאיר, שכולה אור, ולא חדלו מלשאול ולהפציר אימתי יראו אור רב, אמרנו לא עת לחשות ולהתעכב, ובחסד ה' אזורנו חיל להכנס בעובי הקורה, ועתה אנו זוכים להופעתו של הכרך הכולל את הפירוש להקדמת הזוהר ופרשת בראשית. זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, 'אשרי לנו שכך גילה לנו הש"י ב"ה' (לשון רבינו בכרך ד עמ' נ).

ובזאת ניתן לפני הלומדים מעט מדרכי רבינו בפירושו זה.

אף שהקדמת רבינו לחיבור זה חסרה, אפשר לראות כי מטרתו היתה לחבר פירוש שלם על הזוה"ק, שיכלול את כל פירושי האריז"ל הקיימים, אותם העתיק רבינו כלשונם בקיצור. אף כאשר האר"י ז"ל אינו מפרש את מאמר הזוהר הנידון, פירשו רבינו על פי הקדמות האר"י ז"ל במקומות אחרים. ובמקום אחד הביא את פירושו שלו ואחריו את פירוש האר"י ז"ל, וסיים: 'ומה שכתבתי אני היה נראה יותר קרוב לפשוטו, ובוודאי שאין שומעין לתלמיד במקום הרב' (להלן עמ' ט).

דרך רבינו שאינו מפרש תמיד את לשון הזוהר במילה במילה, אלא מציע כמה הקדמות מדברי האר"י ז"ל וכדו' בקיצור מלין שעל פיהן אפשר להבין את כללות הדרוש, וסומך על המעיין שיבין מדעתו על פי ההקדמה שהביא. בתחילת כל דיבור העתיק רק כמה תיבות מלשון הזוהר, ואח"כ בתוך הדברים הינו מבאר גם את ההמשך.

במקומות רבים שהלשון הזוהר יכולה להתפרש בכמה אופנים, הביא רבינו כמה פירושים, גם מן הקודמים לו (כדלהלן), ומברר מהם את הפירוש הנכון. וראה לדוגמא להלן עמ' רלב-רלג על 'רישא דכל רישין', שמפרש ארבעה פירושים ועל האחרון כתב 'וזה אמת ויציב'.

ויש לדעת כי על הרוב כותב רבינו את דבריו בקיצור נמרץ או ברמיזות ערכי הכינויים, וכותב רק מילים ספורות שכל אחת רומזת לענין שלם המבואר בכתבי האר"י או בזוהר. ולזאת מן ההכרח לדייק ולהעמיק בכל תיבה, וכן להסתייע בספרו הגדול מאורי אור בו ביאר את כל הכינויים ואותו הכין כהקדמה לספר אור רב, כמו שכתב בהקדמתו לספר מאורי אור: "ושמתי שם הספר הזה מאורי אור, כי כל מאורי אור שבדברי הרב באו הנה, כמעט כולם נקבצו בספר קטן זה, מועט מחזיק מרובה, מפתח קטן של זהב ושלשלת קבועה בו, לאחוז בכל דברי הרב ז"ל, ויאירו עיני כל המעיין בו. ובעז"ה אחרי זה נסע להר ה' גבוה ותלול (ע"פ יחזקאל יז כב), חיבורי אור רב שחברתי על ספר הזוהר, שם יראה אור. אך יש צורך בהתחלות יותר מבתעלומות, לכן יצא זה ראשונה למתחילים", עכ"ל שם. ובאיזהו מקומן ציינו בהערות למקורות הדברים בספר הנז'.

בתוך פירושו מעתיק רבינו לשונות שלמים מכתבי האר"י ז"ל, בעיקר מתוך שלושת הספרים הכבירים שערך, דרך עץ חיים, פרי עץ חיים ונוף עץ חיים (כדלהלן). אך אין זו העתקה מילה במילה, אלא לרוב הוא מקצר או מסכם את הדרוש ומעתיק רק את הנוגע לענין. פעמים שהוא גם מוסיף כמה תיבות בתוך הלשון כדי לחבר את לשון האר"י לענין הנידון בזוהר. ובקטעים שמקורם מסדרי הכוונות - משמיט רבינו את הוראות הכוונה ומשאיר רק את הנוגע לביאור הזוהר או הפסוק.

את כל מראייה המקומות לכתבי האר"י ז"ל מציין רבינו לפי שלשה ספרים אלו שסידר, דרך עץ חיים, פרי עץ חיים ונוף עץ חיים שנדפסו בשמות שונים. בהערות הוספנו ציונים לפי הספרים המצויים בהם הופיעו חיבורים אלו בדפוס (וראה בהרחבה בתולדות המחבר שבסוף ספר טל אורות):

דרך עץ חיים, הוא המכונה כיום 'עץ חיים', צוין השער והפרק, והדף לפי הנדפס בירושלים עת"ר.

הספר **פרי עץ חיים** שסידר רבינו, נדפס בכמה ספרים: ענף ראשון, כוונות התפילה, נודע בשם 'פרי עץ חיים' בסתמא, ובו צוין הדף לפי דפוס דובראוונא. ענף שני, טעמי המצות - נדפס בשם 'טעמי המצוות'. ענף שלישי ורביעי, שער היחודים ותיקוני עוונות.

נוף עץ חיים, הכולל: נוף ראשון, ביאור מאמרי הזוהר - נדפס ברובו בתוך ספר זוהר הרקיע. נוף שני, ביאור פסוקי תנ"ך - נדפס ברובו בתוך ספר לקוטי תורה. נוף שלישי, ביאור מאמרי חז"ל - נדפס בחלקו בתוך ספר לקוטי ש"ס. נוף רביעי, גלגולים - נדפס בתוך ספר הגלגולים.

ודע, שבספרים הנדפסים דלעיל יש חסרונות והשמטות ממה שסידר רבינו, כמו גם הוספות רבות, ולא תמיד יימצאון שם דברי רבינו כהווייתן, בפרט בספר נוף עץ חיים. אמנם בכתה"י שלהם שראינו, בא הכל למישרין כפי שציין רבינו, אחת מהנה לא נעדרה, ועל כן לפעמים ציינו גם לפי החלוקה המקורית של הספר נוף עץ חיים בכת"י.

רבינו גם מביא מ'המהדורא בתרא' בספר **עץ החיים**, הנקרא כיום 'מבוא שערים' (להלן עמ' קג, רט).

מלבד בפירושי האר"י ז"ל כנ"ל, הסתייע רבינו המחבר בספר זהרי חמה שהוא הפירוש היחיד על הזוהר שנדפס בימיו, והוא קיצור וליקוט מהפירוש ירח יקר למוהר"ר אברהם גאלנטי ז"ל תלמיד הרמ"ק, על זוהר ספר בראשית בלבד, שנערך ע"י מוהר"ר אברהם אזולאי ז"ל ונדפס בויניציאה שנת ת"י (ונכלל אח"כ גם בספרו

אור החמה). ופעמים אחדות הרי פירוש רבינו הוא קיצור פירושו של הזהרי חמה, אלא שהתאים את דבריו כך שיעלו בקנה אחד עם דברי האר"י ז"ל.

מקור חשוב נוסף שעל פיו יסד רבינו את פירושו הוא המראי המקומות וההגהות המיוחסים לרבי חיים ויטאל ז"ל. מ"מ אלו היו לפני רבינו בקבצי כתב יד מיוחדים, ונודע שהעתיק אותם והוסיף עליהם, ומאלו נשתמרו העתקות שונות (ועוד חזון למועד לברר עניינם הדק היטב). רבינו מביא הגהות אלו בכבוד רב, וכה כתב עליהן: 'דע, כי ימים רבים נתקשיתי בלשון זה, עד שזכיתי ומצאתי שכתב הרח"ו זלה"ה מורה מקום אחד ובזה האירו עינינו' (להלן עמ' רלט). 'וזה הפירוש למִדְנָנו מהרח"ו ז"ל במראה מקום מכאן לדף נ"ב, ומשם עשה מראה מקום לכאן דף כ"ט, והרבה תורה למדתי ממנו במראי מקומות שלו' (עמ' רצא). 'ואשרי המדייק בהגהותיו כי כולם ברוח הקודש הם' (עמ' שס). 'מצאתי בזוהר מוגה מהרח"ו ז"ל' (עמ' רעו). לימים החל מדפוס קושטא תצ"ו הוצבו חלק ממ"מ אלו בגליון הזוהר, ובדפוס וילנא הוכנסו בתוך דברי הזוהר בסוגריים.

בהגהות אלו כתב הרח"ו גם פירושים שונים, שרבינו מביא מהם, ומפרשם. חלק מפירושים אלו לא נדפס עדנה ולא נמצאו בכתבי הרח"ו הנדפסים. רבינו גם מביא שמועות בעל פה משם הרח"ו ז"ל (עמ' נט), וכן מספר דרשות הרח"ו תורת חיים (עמ' תקכח).

כמו כן מביא רבינו לפעמים מפירושי הרמ"ק, ומספר עדות ביהוסף שמו למוהר"ר יוסף נ' טבול, וכן מפירושי מוהר"ר מנחם די לוֹנֶזְאֶנּוּ, הרמ"ע, פני אריה (לרבו הר"י צמח), 'גליון', 'כוונות הנדפס' (ויניציאה ש"פ), 'חברי הרמ"א', ועוד. רבינו נושא ונותן בדבריהם ופעם אחת מסיים: 'ונ"ל שפירוש שלי יותר פשוטו לזוהר' (להלן עמ' מב).

במקומות אחדים מצאנו שמזכיר רבינו את פירושי 'מורי', ואף שלכתחילה הסברא נוטה שהכוונה למהר"י צמח, נתברר לן שאין כן הדבר אלא הכוונה לרבו הרב המקובל מוהר"ר ישראל בנימין ז"ל, אותו הוא מזכיר גם בספר דרשותיו 'טל אורות' (ראה במפתח עמ' שכה, ובתולדות המחבר שבסוף הספר הנ"ל עמ' 5-6).

בכרך האחרון נסדר ברצות ה' מפתח של החיבורים והחכמים אותם מזכיר רבינו, וכן לקט נרחב מלשונותיו הנעימות והמתוקות - לשון חכמים מרפא - אשר כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מנייהו (ומעט מהם סודרו בפתיחה לכרך ד').

בהיות שטרח רבינו להעתיק אף את נוסח הזוהר בכל עמוד ועל ידו כתב את פירושו, ראינו לנכון להדפיס בספר זה גם את לשון הזוהר. כפי שראינו בחלק שנשאר לפליטה בכתיבת ידו עצמה, העתיק רבינו את לשון הזוהר מזוהר דפוס מנטובה. (את לשון הזוהר כתב בכתיבה מזרחית רהוטה, בעוד שאת הפירוש כתב בכתיבה אשכנזית). אמנם בכמה מקומות הנוסח אותו ציטט בפירושו שונה במעט או בהרבה, ובכ"מ נראה בעליל שתיקן בכוונה את הלשון, ע"פ ספרים מוגהים שהיו לפניו (והזכירם בכמה מקומות), אולי היו תיקונים בגליון גם בטופס הזוהר דפוס מנטובה עצמו שהעתיק ממנו, ואפשר שרבינו עצמו רשם. ולרוב נדפסו גירסאות אלו לאחר מכן בדפוסים הידועים, כדפוס זולצבאך (נדפס למעלה מעשרים שנה אחר פטירת רבינו), קושטא, ועד דפוס וילנא המצוי כיום. ואפשר שבחלק בראשית היה בידי ספר כת"י (וראה לזה מכך שבבראשית דף כג ע"ב דילג מלפרש קטע זוהר שנמצא גם בדפוס מנטובה וגם בדפוס קרימונה [ובזוהר המצוי כיום הובא בסוגריים]). מסיבות אלו, הרי שבכרכי אור רב אלו שעל זוהר ח"א (בראשית), בו היו לפנינו רק כתבי מעתיקים אשר העתיקו רק את הפירוש בלי נוסח הזוהר כלל, הובא במהדורתנו נוסח הזוהר כנוסח דפוס וילנא המקובל כיום, וכפי שנהגנו בפירושים האחרים על הזוהר שיצאו לאור על ידינו.

כתבי היד

לצערנו, כחלק גדול מכתביו של רבינו המחבר, אבדו גם רוב כרכי כתב היד המקורי של חיבורו אור רב, ולא נשאר מהם אלא אחד בלתי שלם, על הפרשיות משפטים ותרומה, שנדפסו בכרך ד' הנ"ל. ברוך שנתן עולמו לשומרים, והותיר לנו לפליטה העתק מהפירוש על ספר בראשית, שנעתק בידי סופרים אשכנזיים כארבעים שנה לאחר פטירת רבינו המחבר, ומתוך העתקות אלו יוצא לאור ספר זה כעת בס"ד. עם זאת, הפירוש על ספר שמות מפרשת שמות עד פרשת יתרו אבד ככל הנראה, ולא נודעו עקבותיו.

כתב היד העיקרי שעל פיו התבססנו (אוקספורד בודלי 509, ס' 17782), נעתק בשנת תס"ו, כמו שכתב אחד המעתיקים באמצע הספר: 'אני הקטן אהרן זעליג משולח העתקתי בידי החלושה היום יום ו', י"ב לירח מנחם דהאי שתא ה'תס"ו לפ"ק בירושלים עה"ק תובב"א'. בכמה מקומות הוסיף המעתיק הגהות ותוספות על דברי רבינו, והן חתומות 'א"ז' (במהדורתנו הובאו בהערות). המעתיק חיקה במקצת את צורת הדף בכתב ידו של המחבר בו היא דומה על פי רוב לצורת הדף בדפוס מנטובה, וכן הוא כאן בכת"י זה פעמים הרבה, שכשמתחיל דף חדש בדפוס מנטובה - מתחיל גם כאן הפירוש בעמוד חדש. את לשון הזוהר לא העתיק, אלא השאיר חלונות גדולים בכל עמוד למילוי לשון הזוהר [אך אלו נשארו ריקים]. לפעמים

שהעתיק פסקאות מסויימות בשוליים, וכנראה שכך כתב רבינו המחבר במקור, כדרכו להוסיף בשוליים פירושים וחידושים נוספים. אך לרוב העתיק אותן בפנים בתוך סוגריים², אם כי לא תמיד במקומן הנכון.

כמה סיבות גרמו לכך שהעתקה זו הינה משובשת ביותר. סגנונו הקצר של רבינו, והיותו משתמש בר"ת וקיצורים רבים שכנראה לא היו מוכרים למעתיק, וכן כתב ידו הקטן והקשה לקריאה, גרמו לשגיאות רבות בהעתקה. נראה גם שהמעתיק לא היה בקי דיו בתורת הקבלה ובסגנונו של רבינו המחבר ומכך נשתבשו מילים רבות שלא הכיר. כמו כן נראה שההעתקה נעשתה בחופזה, וכמו שהעיד המעתיק על עצמו 'בידי החלושה', כך שהכתיבה מרושלת ופעמים שאי אפשר לקרוא את הכתוב. מילים רבות נעתקו באיות שגוי - כפי שהיו נשמעות לאזני המעתיק האשכנזי. פעמים שההגהות שבשולי הגליון נעתקו ברצף עם השורות הצמודות אליהן, כך שהבנת כל הקטע נשתבשה, ועוד. לרוב לא נעתקו הנקודותיים שנוהג המחבר להניח בין דיבור לדיבור. כל אלו חברו יחדיו אל עמק השגיאות, עד שהפירוש היה כמעט בלתי מובן בעליל.

על מידת שיבושי הספר יכולנו ללמוד מדף אחד שנשתמר בכתב יד קדשו של רבינו המחבר בפרשת בראשית (להלן עמ' רצו-ש), ומהשוואתו לנוסח הנעתק בכתב היד הנ"ל.

בס"ד בעמל אין קץ וביגיעות עצומות של חבר תלמידי חכמים במשך כמה שנים זכינו לברר ולצרף את תורתו של רבי מאיר לנפוחה ולזקקה מהסיגים ולהסיר ממנה את מסך הסירים והקוצים, והיא מתגלה עתה בכל יפעתה והארתה. כמו כן תוקנה הלשון ע"פ הספרים דע"ח, פע"ח ונע"ח ושאר המקורות שרבינו מעתיק. סיוע מיוחד קבלנו אחר שזכינו להוציא מכת"ק את הכרך על פרשיות משפטים-תרומה, משם למדנו רבות על דרכי רבינו וסגנון כתיבתו, ומתוך זה יכולנו גם כאן לשחזר במקומות רבים את אשר היה כתוב בחיבורו המקורי.

כדי לא להכביד על הלומדים, לא הרבינו להביא את נוסח הכת"י המשובש, ורק במקום שהתיקון אינו ודאי הנחנוהו [בסוגריים מרובעות]. פעמים שהכתוב הכתה"י

2. העתקה בסוגריים היתה סימן קדום לקטעים שנכתבו במקור בגליון, ועל כן בכל מקום שהדברים משתלבים היטב בגוף הפירוש, הצבנו אותם בפנים בלא סוגריים. אך ראה להלן עמ' רצו-ש, שם מופיע הפירוש ע"פ כתי"ק המחבר ששרד ממנו דף אחד בלבד לפרשת בראשית, ושם ישנן כמה תוספות בסוגריים שאינן בכת"ק המחבר, והם ודאי תוספות המעתיק. וכן ישנה שם תוספה אחת מהמעתיק שלא כתב אותה בסוגריים, ורק ע"פ ההשוואה לכתי"ק המחבר נוכחנו לדעת שהיא תוספת המעתיק. ועל כן במקום שהדברים נראים כתוספת, הודענו בהערה על כך שבכת"י הם נמצאים בתוך סוגריים.

הובא בסוגריים עגולות, ופעמים שהקריאה קשה והוא לא הובא. כשלא הצלחנו לפענח את הכתוב, הנחנוהו בתוך (סוגריים עגולות).

במקום שהיתה ניכרת טעות בהעתקת לשון הזוהר, תיקננו לפי דפוס מנטובה שהיה לפני רבינו המחבר, אך במקום שאינו טעות, הנחנו אף שהנוסח שונה, כיון שדרכו לפעמים להעתיק את לשון הזוהר בקיצור או בשינוי מועט כנ"ל.

בכמה מקומות שתצלום כתה"י א' היה קשה לקריאה, השתמשנו בשני כתה"י שנעתקו ממנו, שהם כת"י ב' - אוקספורד בודלי 518, ס' 17780, וכת"י ג' - אוקספורד בודלי 129, ס' 17781. בשניהם נעתקו כל השגיאות שבכת"י א', ונוספו עליהן כהנה וכהנה.

וכאן עלינו לשבח ולהזכיר לטובה את צוות העורכים היקרים, שטרחו ובחנו וצירפו כל תיבה במשקל של זהב, והתאמצו במשך זמן רב להוציא סולת נקיה לתועלת קהל הלומדים הע"י, עד שבחסד ה' זכינו לעמוד בפתח השער הזה.

בְּעֵם עָצוּם נִחְלַל, נִדְהָ בְּקֹהֶל רַב³
 בְּהַגְלוֹת מַגְלוֹת נִשְׁאוֹת בְּשָׁמַיִם וַיְצַיֵּר רַב⁴
 מִתִּיקִים מִדְּבַשׁ נִחְמָדִים מִזֶּהָב וּמִפָּז רַב⁵
 אֲשֶׁר נִזְלוּ שְׁחָקִים רָעָפוּ עָלֵי אָדָם רַב⁶
 תִּמְיֵד וְאוֹרֵיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ וַיְדִיּוּ לוֹ רַב⁷
 וַעֲלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ⁸ אֶל קִרְיַת מֶלֶךְ רַב⁹
 וְקָנִים בְּעֶצְמוֹ 'נִבְחָר שֵׁם מַעֲשֶׂר רַב'¹⁰
 הוּא הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּחַר ה', וְהוּא הַקְדוּשׁ רַב
 מִבְּנֵי לוֹ¹¹, בְּנֵיהֶו' וַיהוֹדִיעַ בֶּן אִישׁ חֵיל רַב
 פְּעֻלִּים¹², וְהִנֵּה אֶל שְׁפַת הַנַּחֲל עֵץ רַב¹³
 רַבִּי מֵאִיר פִּתְּנָא עֲבַד לָחֶם רַב¹⁴

3. ע"פ תהלים לה יח. 4. ע"פ מלכים א י א. 5. ע"פ תהלים יט א. 6. ע"פ איוב לו כח.
 7. ע"פ דברים לג ז. 8. שמואל-א א ג. 9. תהלים מח ג. 10. משלי כב א. 11. ע"פ במדבר
 טז ז. 12. ע"פ שמואל-ב כג כ. 13. יחזקאל מז ז. 14. דניאל ה א.

פקודא תניינא, דא איחי פקודא דפקודא דיראה אתאחדת בה ולא נפקא מינה לעלמין, ואיחי אהבה, למרחם בר נש למאריה רחימו שלים, ומאן איחו רחימו שלים, דא אהבה רבה, דכתיב (ס"ז פ"ב) התהלך לפני והיה תמים, שלים

❁ אור רב ❁

יראה וכו', הנזכר בפרשת נשא דף קכ"ב תצ"ו, שכתב הרב שם, שאבא נקרא יראה ואימא נקראת אהבה, אם כן מצד בחינה זו נקראת ראשית חכמה יראת ה', חכמה דייקא, והאהבה מצד בינה. ואם כן זה שאמר כאן פקודא דיראה אתאחדת בה ולא נפקא מינה לעלמין, מדויק היטב, כי או"א הם רעין דלא מתפרשין לעלמין, והם יראה ואהבה, אחים ולא יתפרדון, רעין דלא מיתפרשן. ואמנם מה שנוגע לפשיטות המאמר, הוא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל תצ"ד כי היראה מביאה לידי אהבה, כי היאך אפשר שיאהב למי שאינו מכיר, אם לא מחמת גודל יראת הרוממות - מביאה לאהוב אלוה גדול ותקיף כזה, ולכן אמרו רז"ל תצ"ח יראה מביאה לידי אהבה. אהבה רבה • היינו מלכות בהיותה באצילות, כנזכר בדרוש אהבת עולם בספר פרי עץ חיים תצ"ט, ואז כאמא בתה, ונקראת רבה כמותה, ד' רבתא, ואז מאירה כאמא דאוזפית מנאה לבתה תק ונקראת בשם רבה.

פקודא תנינא • הוא רמז בפסוק שאחר זה ויאמר אלהים יהי אור, כי אהבה מצד החסדים כנזכר בפסוק תצ"ב ואהבת חסד והצנע לכת. וכבר כתבתי לעיל משום הרב בנוף עץ חיים, כי לקיים מצות השם זהו אהבה, אך שלא לעבור על דבריו זה יראה, והחסדים הם מצות עשה ונקראים אור, ולכן הרמז יהי אור. דיראה אתאחדת ביה • כי הגבורות עם החסדים הם דאימא, וחשק הגבורות להדבק בחסדים בסוד תצ"ג ואליך תשוקתו. ובין אהבה ובין יראה שניהם מצד הנוקבא, אלא שזה מצד החסדים שבה וזהו מצד הגבורות שבה. וכבר נתבאר לעיל, שהיראה בה מצד אשא תכלא דשצי כלא, וזהו בבחינת הגבורות שבה. והאהבה מצד החסדים שבה, כמו שכתב הרב תצ"ד בפרשת ואהבת תכוון לרחל הנקראת את ולהאיר בה מהחסדים המגולים כנזכר שם, הרי שהחסדים הם בחינת אהבה. ואמנם יש לי דרך אחר כפי מה שכתב הרב בדרוש יו"ד יראה תצ"ה, ומיני י' עאל

תצב. מיכה ו ח. תצג. בראשית ד ז. תצד. פע"ח שער הק"ש פכ"ה. תצה. שער המאמרים עמ' סו ושער מאמרי רשב"י מ ע"א. תצו. ע"ב, ושם: ומיניה ייעול דחילו וכו'. תצז. יסודי התורה פ"ב ה"ב. תצח. ראשית חכמה שער היראה סופ"א, בשם הרמ"ק ז"ל. תצט. שער ק"ש פ"ג. תק. ע' זהר לעיל ב ע"א.

פרשת בראשית

בריש הורמנותא (נ"א: בראשית בחכמתא) דמלכא, גליף גלופי (נ"א: גליפו) במהירו

אור רב

עץ חיים², שיש למעלה מראש א"ק זה כתר בראשו דומה לבחינת³ עתיק דאצילות. פירוש, כי כשם שירדה נוקבא דאצילות ונעשית עתיק דבריא, כן⁴ מלכות של מעלה ממנו היא עטרה וכתר בראש צדיקו של עולם א"ק ברוך הוא, וזאת העטרה נקראת ריש הורמנותא דמלכא, ראשית רשות [ה]מקום שעשה המלך העליון א"ס ברוך הוא.

גליף גלופי • פירוש, חקק חקיקה הזאת שהוא מקום הצמצום, בתוך טהירו עילאה, שהוא אור א"ס יתברך הפשוט, ונקרא טהירו כי תוקף אור גדול שם כצהרים שהוא טיהרא.

בריש הורמנותא וכו' • א"הנה במאמר זה נמצא בו פירוש על תחילתו מקצת מהרב ז"ל ולא זכינו לתשלומו, גם הפירוש ההוא סתום מאד מאד, אשר על כן אמרתי לכתוב בו מה שחנני ה'. ואקדים תחילה הקדמה אחת אמיתית וכוללת, כי כשעלה ברצונו יתעלה להאציל העולמות, צמצם עצמו באמצעות אורו ממש אל הסביבות, ושם האציל כל העולמות בתוך המקום הפנוי. והנה במקום החלול והפנוי הזה, האציל נאצל ראשון הנקרא אצלנו בשם אדם קדמון לכל הקדומים. ונתבאר בשער שבירת הכלים פרק ו' בספר דרך

א. פירוש מאמר זה (עד עמ' קז), כתב רבינו בעודנו יושב בחו"ל, ושלחו להרב אברהם מורדוך, שהעתיקו ושלחו לחכם נוסף, אשר העתיקו בסוף הליקוטים מע"ח שערך בשנת תע"ב (ניו יורק, בהמ"ל 2003). וכתב בראשו: 'אתחיל לכתוב חידושי' של החכם השלם כמהר"ר אברהם מורדוך נר"ו, והו[א] מ"ש [-מה שהעתיק] לי מפירוש ספר הזוהר של הר"מ פאפי[רש] אש[כנז] על מה ששאלתי ממנו בראשית בריש הורמנותא וכו' ז"ל וכו'. כמו כן נתגלגל מאמר זה ונדפס בספר זהר הרקיע. בנוסח המופיע בכת"י אור רב ישנם שינויים רבים מהמופיע בכת"י תע"ב ובזהר"ק, וכמה טעויות תוקנו מזה על זה. אמנם חלק מהשינויים הם מה שהוסיף וגרע רבינו במאמר בעת שכללו בס' אור רב, וציינו על החשובים שבהם במקומם. ב. דע"ח שער ט פ"ו. ג. בכת"י תע"ב: דוגמת בחינת. ד. בזהר הרקיע ובכת"י תע"ב נוספו כאן הקטעים הבאים (שהעתיקם רבינו מחיבורו 'אור זרוע' על דרך עץ חיים שער א פרק ב, מהדורתנו עמ' לז): כי כשם שירדה מלכות א"ק ונעשית עתיק לעולם האצילות, כן מלכות האצ"י עתיק דבריא, וז"ש בתיקונים כי אדם קדמאה נקרא אדם דבריא, עם שהוא קודם אל האצ"י. וכתב הרב ז"ל, כי עולם האצילות נקרא עולם העשיה בערך א"ס, ועולם העקודים יצירה, וא"ק בריאה, ועתיק דלעילא מגלגלתא דיליה אצילות, וא"ס המאציל. נחזור לעניינינו, כי נתצמצם א"ס באמצע

מניה. ויתפרו עלה תאנה, אתרבקו לאתחפאה באינן צולמין דההוא אילנא דאכלו

אור רב

וז"ל, כי זה הנוגה נתערבה באדם וחוה, ונעשה אדם טוב ורע, כי אדם וחוה המוח שב[תוך ה]קליפה והקליפות נפרדים [ממנו], ואז נתדבקה, כי נוגה נדבקה במוח סוד קליפה דקה של האגוז הנדבכת בהיותה יבשה, אך בהיותה לחה יכולים להפרידה, והבן זה היטב חטא אדם הראשון. ובשער אבי"ע^{רלא} פ"ד (מ"ב) כתב וז"ל, וזה החשמל משמרן, וכשהעונות גורמים החשמל מסתלק ונשאר עור ז"א לבדו, ויש ניצוץ קדוש בפנימיותה - ו' שבעור, והעור עצמו נשאר רע שהוא קליפת נוגה, והיא יונקת משם, עכ"ל. ובספר כוכבי אור בשער סדר אבי"ע פרק יג^{לב} כתבתי על לשון הרב: וזה הלבוש סוד חשמ"ל העליון, והבן היטב פירוש חשמל וזכרהו, עכ"ל. כתבתי, הנה כלי החיצון דנה"י דאימא הנקרא בשר, נעשה בשר דגוף ז"א, וכלי האמצעי הנקרא גידים נעשה גידים, והכלי השלישי הנקרא עצמות נעשה עצמות דז"א, כנזכר בכמה דרושים^{רלג} כי כלי נה"י דאימא נעשים גוף ז"א עצם מעצמו ובשר מבשרו, והיה ראוי גם שעור הבינה יכנס בעור ז"א, אבל אינו כן אלא נשאר בחוץ בסוד^{רלד} עור בעד עור, ועור הזה הוא החשמ"ל

נסתלק לבוש זה, כי גרמו לזו"ן שיחזרו לקטנותם, ותמיד בקטנות פושטים כתנות אור ולובשים כתנות עור, וזה פשוט לבקי בספרי הרב, אין מקום להאריך. וז"ש אתרבקו לאתחפאה באינן צולמין דההוא אילנא • שהוא קליפת נוגה שהלבשתם, כנודע כי הנוגה נקרא כתנות עור והיא סביבות השכינה, שהרי כן אמר^{רכז} ממראה מתניו ולמטה. ובתחלה היה החשמל פוסק בין נוגה להשכינה, בסוד^{רכז} כנשר יעיר קנו, והיה כתנות אור, ובעונותם בחטאם וידעו כי עירומים הם דאברו זההא עילאה דהויא חפאי עליהו, שהוא לבוש הבינה, ונתדבק הנוגה בעצמם ממש ונעשה להם כתנות עור, ונקרא זה הנוגה עליון דגנתא, וז"ש טרפין דאילנא דהיינו עלי התאנה.

ויש בנוגה יצר הרע ויצר הטוב, כי זה נתערב בו אחר חטאו, ולכן צריך לבררו, כנזכר בשער דרושי הקליפות^{רכח} פרק ה' ע"ש היטב. ותיכף בלדת האדם - לפתח חטאת רובץ^{רכט}, תיכף בצאתם נעשה להם לבוש וגוף מכתנות עור מזו"ן דקליפת נוגה, כנזכר ויקהל דף רי"ט [ע"ב], ולבוש זה נקרא יצה"ר. וכן כתוב בשער דרושי הקליפות^{רל} פ"ב

רכו. יחזקאל א כז. רכז. דברים לב יא. רכח. דע"ח שמ"ט. רכט. בראשית ד ז. רל. דע"ח שמ"ט. רלא. דע"ח שמ"ב. רלב. דע"ח שמ"ב, ולא נמצא בספר אור זרוע שלפנינו. רלג. ראה דע"ח שכ"ג פ"א. רלד. איוב ב ד.

השער המעוטר של הפירוש אור רב בהעתקה מאוחרת
(אוקספורד, ספריית הבודליאנה 129, ס' 17781)